

ПСИХОЛОГІЯ

ВИПУСК 1

УДК 159. 922. 6-057.875

Пов'якель Н.І.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

СТИЛЬОВА СФЕРА САМОРЕГУЛЯЦІЇ В РОЗВИВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Проаналізовано концептуальний підхід та особливості вивчення стильової сфери саморегуляції особистості майбутнього психолога. Висвітлено взаємозв'язок означеного феномена з становленням культури професійного мислення майбутнього психолога в системі вищої освіти.

Ключові слова: *індивідуальний стиль саморегуляції, культура професійного мислення, майбутній психолог, стильова сфера особистості.*

Постановка проблеми. Проблема дослідження індивідуального стилю саморегуляції, його ролі у продуктивності регулювання особистості тісно пов'язана з дослідженнями індивідуальних стилів, стилів діяльності, стилів мислення, когнітивних стилів, стилів саморегуляції та ін., які вже досить довгий час привертають пильну увагу дослідників, викликають підвищений інтерес до різноманітних аспектів стильової сфери особистості та її ролі й місця в успішності професійної діяльності, мисленні, спілкуванні тощо [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9].

Поняття стилю, стилю діяльності, когнітивного стилю та індивідуального стилю найчастіше описують через усталені індивідуальні особливості виконання діяльності, детерміновані індивідуальними відмінностями різних рівнів та специфікою

діяльності, в котрій стиль формується й проявляється. Індивідуальний стиль, на думку Є.О. Климова, є індивідуально-своєрідною системою психологічних засобів та прийомів, до яких свідомо чи підсвідомо звертається людина з метою найкращого співвіднесення, врівноважування своєї типологічно обумовленої індивідуальності з предметними, зовнішніми умовами діяльності[2].

Важливим фактором вибору або формування того чи іншого індивідуального стилю діяльності є суб'єктивна легкість, комфортність виконання певних дій та операцій і компенсаторний характер стилю.

При формуванні такого (чи іншого за операційним складом) стилю діяльності індивідуальні особливості втрачають свій зміст як однозначно сприятливі або несприятливі діяльності. Індивідуальний стиль – це такий паттерн активності, який значною мірою “нейтралізує” перешкоди, що спричиняються індивідуально-типологічними особливостями. Проблеми індивідуального стилю діяльності досліджувались в роботах Є.П. Ільїна [1], Є.О.Клімова [2], О. В.Лібіна [7], В.С.Мерліна [4], В.І.Моросанової [5], В.О. Толочека [8], І.П.Шкуратової [7] та ін.

Проблема стилю та стильової сфери саморегуляції особистості набуває нового, більш суттєвого і нового значення у контексті становлення професійного мислення і набуття його культури. Метою даної статті є виклад основних концептуальних положень та результатів дослідження стильової сфери саморегуляції в її особливостях і складових у розвивальному просторі культури професійного мислення студентів-майбутніх психологів в системі вищої освіти.

Основні положення та методи організації дослідження. Важливим з точки зору дослідників індивідуального стилю діяльності є те, що він зумовлює не окремі елементи діяльності, а їх визначене сполучення (систему засобів та прийомів діяльності), а також те, що стиль обумовлений психологічно як “інтегральний ефект взаємодії суб'єкта та об'єкта”.

Важливим є те, що формування індивідуального стилю пов'язане як із розвитком провідних індивідуально-психологічних особливостей суб'єкта, так і з розвитком діяльнісних умінь та навичок, наприклад, у вирішенні професійних завдань [6].

Поняття стилю поступово змінювалося і диференціювалося у зв'язку з його виділенням та індивідуально-стильовими відмінностями різних видів практичної діяльності (стилі професійної, учбової, спортивної, виробничої, управлінської діяльності), а в подальшому – з розвитком уявлень про індивідуальні стилі різних видів психічної активності людини (стилі пізнавальної, емоційної, перцептивної, моторної активності та ін.).

Під стилем саморегуляції мислення найчастіше розуміється інтегральна особистісно-стильова характеристика саморегулювання та самоорганізації процесів мислення у вирішенні завдань, що базується на асиміляції та інтеграції комплексу понять, які характеризують узагальнені й типізовані індивідуально-стильові та особистісні відмінності саморегуляції і, насамперед, “індивідуальний стиль діяльності” та “стиль саморегуляції”.

Стосовно індивідуального стилю саморегуляції, потрібно відзначити, що доцільно виділяти дві форми даного виду стилю, які тісно пов'язані між собою і не існують одна без іншої:

- індивідуальний стиль здійснення, реалізації “дій” (або в більш узагальненій формі – реалізації різних видів активності);
- індивідуальний стиль функціонування “свідомості” або саморегуляції активності щодо здійснення “дій”.

Потрібно відзначити, що коли складовими індивідуального стилю діяльності є різні індивідуальні форми реалізації довільної активності (особливості рухів, операцій, засоби дій та ін.), то складовими індивідуального стилю саморегуляції виступають індивідуально-типологічні та особистісні властивості.

Важливо підкреслити, що структура індивідуального стилю діяльності пов'язана з особливостями конкретного виду діяльності, її технологіями, засобами, прийомами, а характеристика індивідуального стилю саморегуляції має більш узагальнений характер, зумовлений універсальністю застосування структури саморегуляції для різних видів довільної активності людини.

Стильові особливості набувають риси конкретного стилю саморегуляції діяльності у тому випадку, коли індивідуально-типові особливості саморегуляції, що детерміновані особистісними характеристиками, структуруються під впливом вимог конкретної

діяльності. Особистісні характеристики визначають індивідуально-типологічні особливості стилю, його відмінності, в тому числі й акцентуйовані риси характеру.

Таким чином, розглядаючи індивідуальний стиль саморегуляції як психологічний механізм саморегуляції та умову становлення професійного мислення і його культури, ми вважали за необхідне розглядати той чи інший регулятивний прояв мисленнєвих процесів у цілісній стильовій системі саморегуляції особистості в цілому.

Застосовувалися в основному методики на визначення емоційно-вольових та індивідуально-типологічних стильових регулятивних відмінностей („Методика диференційованої самооцінки психічних станів”; „Методика дослідження рівня суб’єктивного контролю психічної стабільності” Дж. Роттера; „Методика виявлення стилю саморегуляції діяльності”; „Тест-опитувальник для дослідження емоційної стабільності Г. Айзенка”; „Багаторівневий особистісний опитувальник нервово-психічної усталеності та адаптивності особистості” Маклакова О.Г. та Чермяніна С.В.; „Методика вивчення когнітивних стилів за критерієм типу реагування” Дж. Кагана; „Методика вивчення когнітивних стилів за критерієм диференційованості від поля” Г. Уіткіна тощо).

Дослідження проводилося на базі НПУ імені М.П. Драгоманова, досліджувані – 84 особи – студенти-майбутні психологи різних років випуску (експериментальні групи А1 та А2), працюючі психологи (група Б).

Результати дослідження та їх обговорення. Отримані нами результати дослідження та їх узагальнення показали суттєву залежність характеристик та відмінностей саморегуляції мислення від: характеристик індивідуального стилю саморегуляції, що склався у особистості та поширюється на процеси мислення й інших пізнавальних процесів, якби створює психологічні передумови для саморегулювання мисленнєвих процесів; особливостей стильових індивідуально-типологічних відмінностей особистості як психологічної передумови і проявів стилю саморегуляції.

Визначені характеристики та індивідуально-типологічні відмінності особистості не тільки утворюють стильову сферу

особистості, надають специфічні відмінності вибору та прояву особистісних якостей, але й впливають на продуктивність саморегуляції мислення при вирішенні завдань.

Потрібно відзначити, що продуктивні й непродуктивні стилі саморегуляції відрізняються за результативними, процесуальними і динамічними показниками. До результативних показників ми відносимо: час вирішення завдання й прийняття рішення, кількість та якість помилок у пошуку рішення і розв'язання завдання, правильність та конструктивність відповідей, труднощі у процесі вирішення завдань тощо).

Динамічні та процесуальні характеристики стилів мають прояв у темпі, відмінностях, динаміці вирішення завдань, індивідуальних проявах застосування інтегральних механізмів, їх організації та співорганізації. Саме базуючись на визначених проявах стилів саморегуляції можна визначати їх продуктивність та непродуктивність у єдиному процесі саморегуляції мислення.

Крім того, дослідження стильових особливостей вирішення фахових завдань показали, що до них можна віднести у першу чергу індивідуальні прояви системи саморегуляції досліджуваних, які повторюються та мають відносну стійкість у розв'язанні різних завдань та різних видах поведінки досліджуваних. Серед таких особливостей ми особливо відзначаємо стильові відмінності планування та утворення цілей, прогнозування і програмування результатів, самоконтролю і самокорекції. Все це виступає проявом системи та стилю саморегуляції, що склалися у особистості, та її характеристик, а саме:

- Адекватності системи саморегуляції обставинам регулювання мислення й умовам, в яких воно здійснюється та регулюється.

- Адекватності програми і критеріїв оцінки успішності вирішення завдань.

- Пластичності й динамічності процесів саморегуляції та функціонування механізмів саморегуляції, коли цього вимагають умови й складність завдань, що вирішуються, а, крім того – пластичності застосування механізмів самокорекції, самообілізації та самореабілітації у випадках, коли цього вимагають умови діяльності й рівень складності завдань.

- Надійності й стійкості (стабільності) функціонування регулятивних механізмів організації мислення в умовах зміни діяльності, статусу особистості, підвищення складності завдань, виникнення станів психічної напруги, перевтомлення або деструктуючих переживань та ін.

- Усвідомленості необхідності регулятивної послідовності організації мислення у вирішенні завдань, параметрах, що контролюються та оцінюються як в регуляції процесів мислення, так і в проблемному матеріалі фахових завдань.

Визначені стильові характеристики характеризують оперативність, гнучкість, надійність й відповідність регулятивних механізмів та їх функціонування у процесі організації мислення. Деякі з таких відмінностей можна визначити за Г. Олпортом як “інструментальні” особистісні якості, саме тому, що вони виступають як регулятивно-особистісні [7].

Виявлено стильові характеристики типу впевненості у собі, ініціативності, критичності, відповідальності та ін., що відносяться як до особистісних стильових характеристик, так і до характеристик професіоналізму професійного мислення фахівця.

Наші спостереження показали, що розгляд єдиної послідовності або ж окремих механізмів саморегуляції мислення повторюється від завдання до завдання, а також має прояв у інших видах діяльності студентів (наприклад, комунікативній, навчальній, психоконсультативній).

Стильові характеристики визначаються нами як, у першу чергу, характеристики емоційно-вольової сфери особистості, індивідуально-типологічні та динамічні характеристики психофізичного потенціалу студента. Саме тому в якості стильових характеристик розглядався комплекс особливостей: рівня і спрямованості суб'єктивного контролю особистості, рівня та відмінностей автономності/залежності саморегуляції, рівня й відмінностей емоційної стабільності, відмінностей адаптивності та рівня адаптивного потенціалу особистості, рівня нервово-психічної усталеності. Визначений комплекс характеристик має прояв в результативно-процесуальних, “типологічно-характерологічних” та динамічних особливостях саморегуляції мислення у розв'язанні фахових завдань (див.табл.1.)

Таблиця 1

Стильові індивідуально-психологічні характеристики досліджуваних студентів

Стильові індивідуально-психологічні характеристики	Кількість досліджуваних (у відсотках)		
	Експ. гр. А1	Експ. гр. А2	Експ. гр. Б
Рівень суб'єктивного контролю психічної стабільності (РСК) (інтернальність – високий РСК; екстернальність – низький РСК)	44 - інтернали. 56- екстернали	39- інтернали 61-екстернали	47- інтернали 53- екстернали
Стиль та рівень саморегуляції (СРС) (автономність – високий СРС; залежність – низький СРС)	46-автономні 54-залежні	33-автономні; 67-залежні	59-автономні 41-залежні
Рівень емоційної стабільності (РЕС) (екстраверсія – високий РЕС; нейротизм – низький РЕС; амбіверсія – комбінований РЕС)	52екстраверти и 43- нейротизм; 5-амбіверсія	48екстраверти 49-нейротизм; 3-амбіверсія	67екстраверти; 27нейротизм 6-амбіверсія
Рівень адаптивності (РА) (високий / низький)	52-високий; 48-низький	42-високий; 58-низький	68-високий; 32-низький
Рівень нервово-психічної усталеності (РНУ) (високий / низький)	47- високий; 53- низький	43-високий; 57-низький	59-високий; 41-низький

Всі означені стильові характеристики ми відносимо до характеристик емоційно-вольової сфери особистості, та відзначаємо, що вони надають специфічні відмінності саморегуляції мислення та її продуктивності. Саме базуючись на узагальненні стильових характеристик саморегуляції мислення досліджуваних, у вирішенні фахових завдань відзначилися декілька типових стилів саморегуляції мислення.

Нами визначено чотири види стилів саморегуляції професійного мислення психологів, серед яких два продуктивних і два непродуктивних, а саме: продуктивний гармонійний стиль, продуктивний автономно-кумулятивний стиль, непродуктивний обережно-слабкий стиль, непродуктивний енергетично-витрачальний стиль (див.табл.2).

Таблиця 2

Узагальнені психологічні характеристики та види індивідуальних стилів саморегуляції професійного мислення майбутніх психологів

Види індивідуальних стилів саморегуляції професійного мислення	Психологічні характеристики				
	Індивідуально-психологічна орієнтованість	Автономність саморегуляції	Адаптивність до змін та труднощів	Енергетичність потенціалу нервової системи	Емоційна стійкість
Продуктивний гармонійний	Екстравертованість	Висока	Висока	Висока	Висока
Продуктивний автономно-кумулятивний	Інтровертованість	Висока	Висока	Висока	Висока
Непродуктивний енергетично-витрачальний	Екстравертованість	Знижена (залежність)	Знижена	Знижена	Знижена (нейротизм)
Непродуктивний обережно-слабкий	Інтровертованість	Знижена (залежність)	Знижена	Знижена	Знижена (нейротизм)

Дослідження показало, що продуктивні стилі саморегуляції мислення відзначаються від непродуктивних:

- По-перше – більш високими результативними (менший час вирішення завдання, менше помилок, завершеність результату вирішення завдання прийняттям конструктивного рішення) та більш варіативними процесуальними показниками продуктивності (більшість альтернатив рішень, відповідність прийнятих рішень визначеній меті й критеріям продуктивності рішення).

- По-друге, психологічними особливостями саморегуляції суто стильового характеру. До останніх ми відносимо, насамперед, гармонічність або ж негармонічність послідовності всіх необхідних етапів саморегуляції, а, крім того, індивідуально-типологічними відмінності регулювання мислення (більшою або меншою

енергетичністю, накопичуванням ресурсів, обережністю та слабкістю у мобілізації щодо прийняття остаточних рішень тощо).

Для продуктивних стилів саморегуляції мислення в значній мірі є характерним гармонійний (рівномірний, “згладжений”) профіль саморегуляції з відносно високим розвитком усіх регулятивних функцій та процесів.

Стильові особливості саморегуляції у таких досліджуваних відрізняються більшою схожістю, їм властиві розвинуті уміння свідомо планувати та програмувати свою діяльність, адекватно оцінювати результати дій, вони не фіксуються на невдачах, самостійно і цілеспрямовано досягають своїх цілей, влучно й своєчасно коректують свої помилки.

Аналіз видів поширених серед майбутніх психологів негармонійних профілів саморегуляції, дозволяє виділити такі їх характеристики як відсутність або послаблення компенсаторних зв'язків між складовими системи саморегуляції мислення. У своїх крайніх проявах це може призвести до порушення регулятивних процесів особистості в цілому, перешкоджати постановці основних і деталізації проміжних цілей та їх досягненню. На рис. 1. представлені співвідношення визначених нами продуктивних та непродуктивних стилів саморегуляції у різних експериментальних групах.

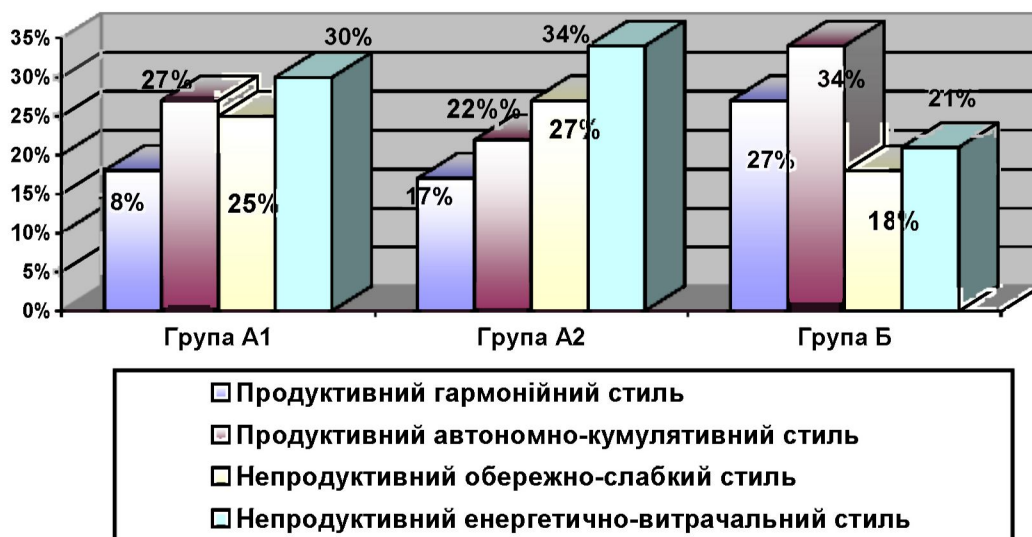

Рис. 1. Стилі саморегуляції професійного мислення студентів-психологів

Як можна побачити з рис. 1, продуктивний гармонійний стиль спостерігається в більшій мірі в групі працюючих психологів (27%) у порівнянні з групами студентів (18% та 17%), причому та ж сама тенденція спостерігається з продуктивним автономно-кумулятивним стилем в групі працюючих психологів (34%) у порівнянні з групами студентів (27% і 22 %).

Непродуктивні стилі більш суттєво відрізняються в групах студентів (25% та 27% – непродуктивний обережно-слабкий стиль; 30% та 34% – непродуктивний енергетично-витрачальний стиль) від групи працюючих психологів (18% – непродуктивний обережно-слабкий стиль та 21 % – непродуктивний енергетично-витрачальний стиль).

Аналіз визначених вище стилів продуктивності саморегуляції мислення дозволив виділити також орієнтовні психологічні профілі саморегуляції мислення - гармонійний, негармонійний та змішаний.

При гармонійному (“згладженому”) профілі саморегуляції мислення у досліджуваних можна спостерігати в процесі вирішення ними завдань практично усі основні регулятивні механізми (насамперед, цілеутворення, прогнозування, планування та програмування), які функціонують приблизно на одному рівні. Крім того, досить ідентично виглядають основні індивідуально-типологічні стильові характеристики саморегуляції. Для “згладженого” профілю саморегуляції мислення значною мірою властиво: екстравертованість (в деяких випадках - інтровертованість) рівня емоційної стабільності, високий рівень автономності та незалежності стилю саморегуляції, інтернальність рівня суб’єктивного контролю, висока адаптивність та досить високий рівень адаптивного й енергетичного потенціалу нервової системи, емоційна стійкість і та висока нервово-психічна усталеність тощо.

Для успішного вирішення професійно-психологічних завдань бажано, як визначилося, мати саме “згладжений” профіль саморегуляції з відносно високим розвитком усіх регулятивних механізмів. Стильові особливості саморегуляції мислення відзначаються у цьому випадку більшою подібністю. Вони характеризуються відносною незалежністю від рівня складності та змісту фахових завдань, а також розвинутими вміннями

усвідомлено утворювати цілі, планувати та програмувати вирішення завдань, адекватно оцінювати результати дій, не фіксуватися на невдачах, приймати рішення самостійно, при цьому не втрачати контакту з групою, спрямовано прагнути досягнення цілей, своєчасно та конструктивно коректувати свої помилки.

“Згладжений” профіль та стиль, котрий йому властивий, може бути віднесено до гармонійних та продуктивних, тому що даний стиль саморегуляції відзначається досить високим гармонійним (рівномірним) рівнем представленості практично усіх основних складників саморегуляції мислення. Спостереження показали, що “згладжений” профіль саморегуляції спостерігається у досліджуваних, що відзначаються як досить розвинутою культурою мислення, так і сформованою, сталою й гнучкою системою його саморегуляції. Такі досліджувані відзначаються успіхами у навчанні, високою мотивацією та цікавістю до психології, успіхами у практичній діяльності.

В той же час негармонійний (“пикоподібний”) профіль саморегуляції мислення відзначається непослідовним, невпорядкованим, спонтанним цілеутворенням з випадінням професійно-важливих цілей, “змішуванням” груп цілей, а також слабким розвитком (іноді навіть відсутністю) базових психологічних механізмів саморегуляції мислення – планування, прогнозування, програмування. Вирішення фахових завдань у таких досліджуваних є частіше неуспішним, неповним, займає багато часу, відзначається повторами, непослідовністю, відсутністю самоконтроля та своєчасного критичного розгляду й самокорекції тощо.

“Пикоподібний” профіль саморегуляції мислення тісно пов’язаний, як це виявилось за нашими спостереженнями, з відсутністю самостійності, надійності та гнучкості системи саморегуляції. Особливо це має прояв у виконанні завдань більшої складності, наприклад, у визначенні змісту “неістинного” (правдивого) та багаторівневого психоконсультативного запиту або ж у вирішенні завдань з візуалізації складного конфлікту. Показові стильові характеристики “пикоподібного” профілю саморегуляції: зниженість автономності стилю та системи саморегуляції,

адаптивності, адаптивного та енергетичного потенціалу нервової системи, нейротизму тощо.

Більшість сконструйованих нами, базуючись на матеріалах дослідження, типових стильових профілів саморегуляції мислення досліджуваних, показали, що негармонійний профіль може бути у деяких випадках результативним (завдання вирішено та результат отримано), однак при цьому – непродуктивним, тому що єдина послідовність організації та саморегуляції мислення є непродуктивною, тому що на рішення витрачено багато часу і шлях, яким воно знайдено, є надзвичайно особистісно та енергетично витрачальним, і, в цілому, непродуктивним.

Психологічний аналіз спостережень за процесами вирішення завдань досліджуваними студентами, показав, що при нерівномірному, “пикоподібному” профілі, регулятивні складові, насамперед, регулятивні механізми характеризуються різним ступенем представленості у досліджуваних (найслабкішими виглядають у різних досліджуваних – як процеси цілеутворення, так і планування, програмування, самоконтроль та самокорекція).

В умовах, коли професійна діяльність та рівень складності професійно-психологічних завдань не пред’являють жорстких вимог до саморегулювання пізнавальних процесів, зберігається найчастіше негармонійний стиль саморегуляції з акцентуацією окремих регуляторних складових, котрий, з одного боку, може не давати високої результативності та конструктивності прийняття рішень, а, з іншого – може сприяти виникненню порушень системи саморегуляції, що склалася в особистості.

В зв’язку з цим украй важливим є знання індивідуальних особливостей системи саморегуляції особистості та її окремих складових. Однією з таких складових саморегуляції є локус контролю або рівень суб’єктивного контролю особистості, котрий відіграє важливу роль у саморегуляції особистості та регулюванні її мислення.

Аналіз результатів тесту РСК із виявлення суб’єктивного контролю або локус контролю особистості дозволив нам визначити, що серед майбутніх психологів (56% і 61%) та працюючих психологів (53%) найбільш представленим є екстернальний локус контролю. Переважання екстернальності локусу контролю є

свідченням того, що майбутні фахівці схильні приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім обставинам (колегам, клієнтам) та потребують вказівки чи мотиваційного поштовху для саморегулювання мислення або вдосконалення власної системи саморегулювання, а також мають внутрішні конфлікти, які деструктують і дезорганізують особистість тощо.

В нашому дослідженні спостерігаються дещо суперечливі результати щодо відмінностей локус контролю наших досліджуваних, яким характерно, з одного боку, позбавлення себе від відповідальності за невдачі, схильність до збереження емоційної рівноваги, позитивне ставлення до себе, а, з іншого – нездатність усвідомлювати та використовувати свій негативний досвід, не отримавши в ньому нічого конструктивного для самокорекції та вдосконалення системи саморегуляції мислення.

Крім того, можна зробити загальний висновок та, водночас, припущення про те, що екстернальність може бути симптомом нестабільності професійної “Я-концепції” та проявом необхідності психологічної допомоги у подоланні внутрішніх конфліктів особистості, і впливати негативно на усвідомлення та вдосконалення засобів та прийомів саморегуляції професійного мислення.

В цілому, узагальнення результатів показало досить широкий діапазон та варіативність показників стильових відмінностей саморегуляції мислення.

Визначилася досить значна кількість студентів із непродуктивними стилями саморегуляції, яким властива схильність до залежності від інших, орієнтація в регуляції свого життя на зовнішні сили, середній та невисокий рівень емоційно-психічної усталеності, невисока адаптивність та адаптивні здібності. Все відзначене вказує на важливість й необхідність формування у майбутніх і працюючих практичних психологів спеціальних професійно-важливих знань та умінь саморегуляції. Крім того, можна відзначити, що найважливішим для майбутніх психологів є формування у них необхідних умінь усвідомлення продуктивності

та можливих шляхів активізації стильової сфери саморегуляції особистості.

В цілому, комплекс проведених нами стильових досліджень саморегуляції мислення показав, що індивідуальний стиль саморегуляції студентів в цілому, та саморегуляції мисленнєвих процесів є одним із провідних психологічних механізмів саморегуляції мислення та її продуктивності, а також умовою розвитку культури професійного мислення майбутніх фахівців.

Висновок. Таким чином, можна відзначити, що продуктивний стиль саморегуляції мислення характеризується високим рівнем розвитку стильової сфери саморегуляції загалом, і, насамперед, розвиненими регуляторно-особистісними якостями фахівців, сформованістю рефлексивних умінь гнучкої самоорганізації та емоційно-вольових навичок саморегулювання, високим рівнем розвитку адаптивних здібностей тощо. Особливе місце у вузівській підготовці психологів, як показав комплекс проведених нами досліджень, повинно займати цілеспрямоване формування стилю саморегуляції та активізація стильового потенціалу регулятивної культури мислення майбутнього фахівця, включаючи насамперед рефлексивні та емоційно-вольові уміння саморегуляції й самоорганізації мислення як складової професійного розвитку культури мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильин Е.П. Психология воли / Е.П.Ильин. – СПб: Питер, 2002. – 288 с.
2. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности / Е.А.Климов. – Казань: КГУ, 1969. – 278 с
3. Конопкин О.А. Психологические механизмы саморегуляции деятельности / О.А.Конопкин. – М.: Наука, 1980. – 237 с.
4. Мерлин В.С. Очерки интегрального исследования индивидуальности / В.С.Мерлин. – М.: Наука, 1986. – 128 с.
5. Моросанова В.И. Стилевые особенности саморегуляции личности / В.И. Моросанова // Вопросы психологии, 1991. - № 1. – С. 121 – 127.

6. Пов'якель Н.І. Професіогенез мислення психолога-практика в системі вищої школи: монографія / Н.І.Пов'якель. – Вид 2, випр. і доп. – К: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – 298 с.

7. Стиль человека: психологический анализ/ Под общ. ред. А.Либина. – М.: Смысл, 1998. – 284 с.

8. Толочек В.А. Стиль деятельности: модель стилей с изменчивыми условиями деятельности / В.А.Толочек. – М.: Наука, 1992. – 158 с.

9. Холодная М.А. Когнитивные стили и интеллектуальные способности / М.А.Холодная // Психологический журнал, 1993. - № 1. – С. 52 – 59.

*Проанализирован концептуальный подход и особенности изучения стилевой сферы саморегуляции личности будущего психолога. Освещается взаимосвязь анализируемого феномена с становлением культуры профессионального мышления будущего психолога в системе высшей школы. **Ключевые слова:** индивидуальный стиль саморегуляции, культура профессионального мышления, будущий психолог, стилевая сфера личности.*

Poviakel, N.I. Styleis sphere of self-regulation in the development space of the culture of features psychologists' professional thinking.

*The article analyzes the concept resistance and characteristics of study of the individual styleis sphere of self-regulation of features psychologists. Deals relations of this fenomens with development of culture professional thinking in high school. **Key-words:** individual self-regulation style, culture of professional thinking, features psychologist, individual styleis sphere.*

УДК 159.922.8:316.6

Булах І.С.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОЇ ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА

В статті аналізується вибір ціннісних орієнтацій сучасними підлітками та їх самоствердження в соціальному просторі

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, самоствердження, життєствердження, особистісна позиція, соціальний простір підлітка.

В умовах сьогодення різко зростають запити дорослої спільноти (педагогів, батьків, соціальних працівників, психологів, вихователів) до поліпшення умов соціалізації, адаптації та особистісного зростання молодого покоління. На соціальній арені життєствердження молодих людей домінують негативні поведінкові прояви, збільшуються девіації, адиктивність, делінквентність, дезадаптивність тощо. Крім того з'явилися нові неформальні об'єднання молоді, які викликають занепокоєння з приводу способів утвердження й пропагування представниками цих об'єднань несуверенних, негуманних, а іноді й жорстоких взаємостосунків як між неформалами, так і відносно їх ставлення до оточуючих. Всі ці зміни в особистісному розвитку молоді, а, особливо особистостей підліткового віку, викликані складними, та під час і критичними умовами соціалізації.

Хоча на початку ХХІ століття в процесі побудови нових, демократичних взаємодій в суспільстві, ще лунали оптимістичні лозунги політиків, соціологів, освітян, вчених стосовно демократизації, гуманізації й різного роду свобод у суспільстві. З того часу в соціальній ситуації розвитку молоді мало що змінилося. Треба відзначити, що на тепер соціальна ситуація різко погіршилася і проблема гуманізації, на жаль, перестала звучати у закликах чи доводах провідних політологів, філософів, представників влади, науки. Криза політична, економічна, духовна поглинула всі